

VALSTIETĖ

Rašau aš, iškalbos neturinti valstietė,
Tad jeigu kam iš karto pasirodys prastas
Mano gyvenimą nusakantis šis raštas,
Meski šalin, sakydamas: „Esi kaimietė.“

VALSTIETĖS PAREIŠKIMAS

Šiame aprašyme Skaitytojas suras priedašų ir žinių, galbūt neatitinkančių mano padėties ir išsiauklėjimo; norėčiau, kad žinotų, jog daviau perskaityti vienam valstiečiui, kuris kartu su ponu mokyklas lankė, yra išsilavinęs ir savo pamąstymų pridėjo.

Dedikacijos ir prakalbos šiam savo trumpam kūriniui nerašiau; jeigu būčiau parašiusi dedikaciją, galbūt būčiau iškoneveikta. Esu linkusi turėti reikalų su spaustuve, kuriai šį rašinį ir skiriu. Bet prakalbos nenoriu pridėti, nes gali atsirasti ir dėl jos supykusių arba nenorinčių jos skaityti.

Pradedu tai, ką sumaniau, tai yra aprašyti savo ikivedybinį gyvenimą. Atsirado trys garbingos Ponios: 1. PODOLIETĖ. 2. SANDOMIERIETĖ. 3. UŽSIENIETĖ. Norėčiau ir aš, Roželė, tarp jų įsiterpti. Anos yra kilnios damos, o aš valstietė; bet ne rūsyje auginta. Nepykstu, kai man reiškiamos pastabos, ir nesikišu į užsienio damų reikalus.

Mano gimimas ir auklėjimas nėra įdomūs, taigi jų neminėsiu, juk Skaitytojus tai nelabai žavi. Poetai, aprašinėdami piemenaičių gyvenimą, jų smagius pasilinksminimus, prisimena mielus pokalbius su piemenimis, o kartais nusiskundimus ir verksmus, kad pagiryje, paupyje, ant kalnelio ar slėnyje turi kiaules vaikytis, bet aš viso to nepatyriau. Mano tėvas ir motina buvo valstiečiai, gimiau Lietuvoje, kaime, kuris vadinosi Pracovnikais ir priklausė ponui Dobročynskiui, kuris labai rūpinosi savo pavaldiniais, elgėsi, kaip ir dera su žmonėmis elgtis, darė viską, kas piliečiui dera, ir už tai vieni jį peikė, kiti gyrė ir tuo viskas pasakyta*.

Mūsų parapijos klebonas kun. Pšykladnickis mus ragino būti dėkingiems tam, kurio dėka viską turime, – iš karto supratau, kad Dievui privalome dėkoti ir jį garbinti. Ragino mylėti savo artimą, ir tai man patiko, nes tuo ir mano vidus buvo įsitikinęs, ypač kai ganiau kiaules su dorovingu berniuku Fiolku,

* Neturėtų būti tuo viskas pasakyta, nes tikri nuopelnai ir visuomenei vertingos dorybės, nors ir dažnai paprastos liaudies kritikuojamos, visada yra vertos puikiųjų monarchų padoraus dėmesio, kuris anuomet taip išgarsino imperatorių Augustą, kad jo atminčiai net buvo nukalti medaliai, liudijantys jo dosnumą ir maloningumą.

mano tėvų kaimyno sūnumi. Tas pats klebonas kun. Pšykladnickis mus skatino savo pareigas atlikti liejant prakaitą. Mielai ir su tuo sutikau, nes dažnai valgyti norėjosi, taigi reikėjo dirbti, kad turėčiau ką valgyti ir kad savo neturtingiems, paramos reikalingiems artimiesiems galėčiau padėti.

Mūsų klebono bažnyčia nėra turtinga, bet tvarkinga, vienas altorius su gerokai išsiskiriančia Viešpaties figūra, ant altoriaus šešios žvakės, o ant sienų gero dailininko nutapyti Švenčiausios Mergelės Marijos ir Šventųjų Apaštalų paveikslai kabo. Mišių metu liaudis lenkiškai gieda bažnyčios vyresnybės sudėtas giesmes. Pamokymus, skatinančius geriems darbams, pats kun. klebonas kiekvieną sekmadienį skelbia. Yra jaunimui skirta mokykla ir ligoninė vargšams. Dar reikia pridurti, kad nesivaidijama su parapijiečiais dėl ribų, dešimtinių ir t. t., sutuoktuvės, krikštai ir laidotuvės nėra brangios.

Kartą buvo pastebėtas ant bažnyčios durų prilipdytas lapelis su užrašytu ketureiliu, paskui išaiškėjo, kad tai prancūzas, važiuojantis pas grafą J. W., kuris jį pasamdė guvernantu savo vaikams, prilipdė tą lapelį su užrašu prancūzų kalba, jį štai čia įdedu:

*Loin de rien decider sur cet être Suprême,
Gardons, en l'adorant un silence profond;
Sa nature est immense et l'esprit s'y confond,
Pour savoir ce qu'il est, il faut être lui même.*

Prašėme klebono, kad mums išverstų, jis sumišo ir nuplėšęs lapelį paklausė konsistoriaus, ar turėtų pasikviesti tą prancūzą? Nežinau, kas paskui įvyko.

Tačiau tas prancūzas, šalyje praleidęs keliolika metų ir jau gerai suprantantis lenkų kalbą, atvyko į bažnyčią ir įdėmiai klausėsi pamokslo, kurio metu kun. klebonas, kalbėdamas apie aukščiausią krikščioniškąją paslaptį, aiškino paprastai liaudžiai, kad nereikia itin gilintis į Dievo, kuris, kaip žinia, yra žmogaus protui nesuvokiamas, prigimtį nei per daug stengtis atskleisti nepasiekiamas Dievo paslaptis, o tik nuolankiai jį garbinti ir besąlygiškai tikėti tuo, ką jis apreiškė.

Regis, pamokslas ir buvo priežastis, dėl kurios išeidamas iš bažnyčios prancūzas prilipdė prie bažnyčios durų minėtą lapelį. Rašyti mokantys parapijiečiai persirašė tuos žodžius atminčiai ir daug kam juos rodydami pataikė pakišti tokiam, kuris štai taip juos išvertė:

*Apie tą aukščiausią būtybę nieko nespręskime,
Verčiau giliu tylėjimu ją pagerbkime;
Ji neaprepiama: taigi protas bejėgis ką nors sumanyti,
Reikia ja būti, kad galėtum, kas ji yra, nusakyti.*

Šios eilės tame kaime, kur gyvename, yra labai gerbiamos ir kiekvienas valstietis atmintinai jas moka ir kartais galvą nuleidęs kartoja*.

Toje parapijoje yra ir kunigų, dėvinčių rūbus su gobtuvais, ką jie veikia? Reikia jų pačių paklausti, tik tiek žinau, kad mūsų klebonui jie nenori padėti važinėti pas sergančiuosius ir kitas kunigiškas priedermes atlikti. Turiu prisipažinti niekada nemaniusi, jog yra ir kunigų, kurių apranga skiriasi nuo

* Negalima be nuostabos klausytis pokalbių, kuriuos vos mokslų lyžtelėjęs šių laikų jaunimas linkęs drąsiai vesti, šaipydamasis iš skelbiamos religijos, kurios nesistengia pažinti iš esmės ir nenori paklusti geidulingam ištvirkimui prieštaraujantiems šios religijos teiginiams, tuo parodydamas, kad ir protas, ir širdis jo sugedusi. O religija, visada, visiems, bet kokio amžiaus ją puolantiems, mokanti atsikirsti, duoda ir šį kartą atsakymus įvairių rašytojų veikaluose į jaunimo priekaištus, jaunimo, kuris šiais laikais dažniausiai religiją suvokia per filosofiją. Taigi tegul, jeigu nenori užsiimti rimtų veikalų skaitymu, bent jau perskaito trumpą anglų filosofo į lenkų kalbą išverstą rašinį, pavadintą „Pono Dženingso krikščioniškosios religijos tikrovė“.

drabužių, dėvimų mūsų klebono. Kartą, gindama vakare kiaules į namus, pamačiau mūsų namų kieme tėvą, kalbantį, kaip vėliau paaiškėjo, su kažkokiu kunigu, o aš maniau, kad tai piemuo, nes jo apranga buvo panaši į piemens: storo audinio, vietoje diržo – virvė, galva tarsi maišu pridengta, taip, kaip piemenys per darganą ir blogą orą paprastai apsigobia. Tačiau tėvas, su juo kalbėdamas, didelę pagarbą rodė, vaišino iš karčemos gauta degtine, negana to, dar atidavė jam mano prisijaukintą avinėlį; tai man labai nepatiko, ir aš maldaute maldavau tėvą, kad nedarytų man tokios skriaudos, ir dar pridūriau: už ką tam piemeniui skirta tokia laimė mano avinėlį gauti? O tėvas man taip atsakė: dukra mano, tai ne piemuo, tai vienas iš kunigų bendruomenės, tų, kurie tik iš išmaldos gyvena, jiems jokie kaimai nepriklauso. Ponai nieko apie juos nenori girdėti ir kai kurie netgi šiuos išmaldos prašančius kunigus iš namų išveja, todėl reikia, dukra mano, parodyti jiems gailestį, kurį jau ponai praradę. Ir dar pridūrė, kad negailėk savo avinėlio ir žinok, kad tam, kuris pagal savo išgales gera kitam daro, visada bus atlyginta; taigi tada lengvai atidaviau savo avinėlį, suvokdama, kad padėti kitiems, ypač tos pagalbos reikalingiems, yra viena iš pirmųjų pareigų**.

Kai sulaukiau keturiolikos, mano mama, vienos kaimynės ponios labai prašoma, išleido mane pas ją tarnauti. Ta ponia turėjo vyrą, poną Kadukovskį, globėją, kuris Varšuvoje dėl kažkokių reikalų būdavo ilgiau nei namuose. Ponas Kadukovskis tarnaudamas kitiems pats labai praturtėjo, o tuos, kurie jam buvo savo interesus ir dokumentus patikėję, iki kraštutinio skurdo privedė. Kol vyro nebūdavo namuose, mano ponia ūkiu rūpinosi, o kadangi savo vaikų neturėjo, tai su manimi laiką leido. Išmokė mane skaityti, rašyti ir mano padėtį atitinkančių darbų. Esu dabar jai įsipareigojusi. Skaitydama mūsų lenkų kalba parašytas knygas daug žinių sukaupiau*.

Kai tarnavau pas ponią Kadukovską, mačiau, kad ji buvo labai pamaldi, bet mokėjo prisitaikyti prie pasaulio ir ta proga išmokė mane visokiausių moterišką garderobą apibūdinančių žodžių (tas, kuris surinktų moterų aprangos žodyną, didelę paslaugą mūsų lyties atstovėms padarytų). Kartą išvažiavome su ponia į mūsų provincijos sostinę. Nuvykusios į vietą, smalsiai viską stebėjome. Kitą dieną nuėjome į bažnyčią, kurioje vyko atlaidai. Įdėmiai klausiausi kunigo pamokslo, bet negalėjau jo suprasti; buvo kalbama, kad tas pamokslininkas geras oratorius ir teologas, bet parapijose nepamokslauja, nes jam ten neleidžiama.

Todėl ir globėjas be reikalo nešaukia; ir jis pamoksluose bara, rodos, todėl kaimiečiai su savo reikalais į globėjus nesikreipia ir geri pamokslininkai paprastai pas mus neužsibūna. Tačiau man teko skaityti kaime sakytas kalbas vieno kunigo, kuriuo verta sekti, ir aš lengvai supratau tuos dalykus, apie kuriuos jis kaimo liaudžiai kalbėjo. Kai po anksčiau minėto ir mano menkai tesuprasto pamokslo dar vis buvome su ponia bažnyčioje, išgirdome didelį šlamesį, tarsi keli šimtai ginkluotų žmonių įžengtų. Smalsumo vedama atsisukau ir pastebėjau keliolika įeinančių gražiai pasipuošusių jaunų ponaičių. Pamačiau, kad susirinko į bažnyčią pamaldoms, bet stipriai suklydau, mat tie ponaičiai, sustoję tarp bažnyčios suolų,

** Jeigu įvairios bendruomenės yra reikalingos ir jeigu jos tinkamai vyresnybės prižiūrimos, tai nepradėsiu čia jų analizuoti. Steigėjų intencijos buvo šventos, o jeigu kartais jos peržengia pašaukimo ribas, tai tikriausiai dėl per didelio savo skaitlingumo, nes dažnai tyloje pasislepia prastieji ir nusikaltę. Vien dėl to negalima teigti, kad jos visai nereikalingos. Jeigu per mažai turi darbo, tai nepakenks jo pridėti, o jeigu per daug – sumažinti, o jeigu kurios yra ir nereikalingos, derėtų vyresnybei pasižiūrėti. Mes patys to neskleiskime ir nesikiškime į krikščioniškąją religiją, nes ji klaidų nedaro ir taisyti jos nereikia.

* Tai tiesa, kad dabar daugėja knygų lenkų kalba. Taigi spaustuvėse, kaip ir kitose parduotuvėse, leistina kai kurių prekių stoka. Vis dėlto paprastai einame prekių ten, kur didesnis jų pasirinkimas. Kadangi knygų kaip tik labiausiai ir trūksta, užsakome jų iš užsienio.

neatidavę šiai vietai deramos pagarbos, pradėjo apžiūrinėti gausiai į bažnyčią susirinkusias damas ir dėstyti įvairias nuomones apie jų išvaizdą, ginčytis dėl jų grožio. Kiti ponaičiai, suradę pažįstamas damas, priėjo prie jų ir iki pamaldų pabaigos linksmai su jomis kalbėjosi, kai kurie, nieko nepažinodami, stengėsi prisigretinę prie kitų damų jas prakalbinti. Tarp jų buvau ir aš, valstietė, ir vienas iš jaunų ponaičių prisiartinęs taip pradėjo kalbėti: „Kokia didelė laimė, kad galiu nusilenkti šioje vietoje tokiai grožybei, kuri visų akis savęs link patraukia, ir nors aš jos dar nepažįstu, ji jau mane taip pavergė, kad įkyriai prašau susipažinti, ir tą pažintį sugebėsiu kuo geriausiai vertinti.“ Išgirdusi tuos žodžius susigėdau, vualį nuleidau ir tolyn pasislinkau, bet tas ponaitis net nemanė liautis ir, tikriausiai sutrikęs dėl mano vengimo ir paniekos, o dar labiau dėl savo draugų juoko, kalbėjo tai, ko suprasti negalėjau. Bet, negavęs jokio atsakymo, galų gale šiek tiek atsitraukė nuo manęs, sakydamas savo draugams, kad tikriausiai esu tamsuolė parapijietė, o tie juokdamiesi jam pritarė, įvardydami didžiausią mano kaimietiškumą įrodymą – tai, kad meldžiausi iš maldaknygės. Prisipažinsiu, niekada nebuvau labiau sutrikusi nei tuomet, gerai žinodama, kad bažnyčia yra maldos vieta ir joje reikia elgtis pagarbiai ir kukliai. Šios tiesos nuo vaikystės metų laikydamosi, argi galėjau be pasibjaurėjimo ir baimės žiūrėti į tokią nepagarbą šventovei ir klausytis kalbų, kurios net ir kitoje vietoje verčia gėdytis? Prisipažinsiu, kad tokiu atveju esu linkusi verčiau jau būti kaimiete. Tačiau ir damos ponaičių elgesiui pritarė. Gal jos taip elgėsi todėl, kad nebūtų pavadintos kaimietėmis, o gal dėl to, kad bažnyčioje atrodytų mandagios. Nenoriu jų daugiau nei kaltinti, nei teisinti, nes bijau, kad manęs pačios neapkaltintų dėl kaimietiško prietaru, tik pridursiu, kad nedaug tokių mačiau, kurios iš knygelės melstusios, ir susidariau nuomonę, kad mažai šiame mieste yra valstiečių, nes visuomenės damos išsiskyrė sukniomis, galvos apdangalais ir veidais; jų suknios buvo madingos ir, kaip vėliau išsiaiškinau, labai nepatogios, veidų spalva ir oda meniškai, tapybiškai pagražinta, antakiai nenatūralios spalvos ir t. t. Visos tos mados mane stebino, nes mūsų parapijoje gyvenančios ponios į bažnyčią atvažiuodavo kukliai ir gražiai apsirengusios, natūraliai atrodančiais veidais ir plaukais*.

Po pamaldų užsukome pas vienuoles, jos apsidžiaugė mus išvydusios, vaišino kava, pyragėliais, uogienėmis. Viena iš jų, dar jauna, paklausė, ar aš bajoro dukra; išgirdusi mano atsakymą, kad esu Roželė iš kaimo, atsiduso ir tarė, jog negaliu būti vienuole, ir davė man kartų pyragėlį. Tie jaunos vienuolės žodžiai ir atsidūsėjimas privertė mane, valstietę, susimąstyti ir prieiti prie išvados, kad tik bajoraitės turi teisę į dangų. Tokios abejonės apimta, paklausiau šito savo ponios ir pridūriau, kad blogai man pranašauja tas vienuolės duotas kartus pyragėlis. Bet ponia šią klaidą ištaisė ir įtikino mane, kad visi vienodą teisę turime į dangų**.

Grįždamos į namus, kuriuose buvome apsistojusios (o tai buvo pastatas iš dalies tuščias, iš dalies prastai suremontuotas, pagal to miesto papročius, nes juk nesimėto architektai, patogiai griauinantys sienas ir išlaikantys pagrindą – geometrinę pusiausvyrą, tuo labiau mąstantys apie naujos, šeštos, architektonikos taisyklės įvedimą, kuri pavadinta man nesuprantamu *novo composito* vardu), sutikome daug jaunų žmonių, einančių nežinia kur, įvairiausiai drabužiais apsirengusių, su frakais, surdutais, lietpalčiais, gobtuvais, švarkeliais, apsiaustais, striukėmis, *vengierkomis*, kailinukais, paltais, įvairaus kirpimo apdarais ir pan., su

* Sutinku su išoriniu paviršutiniškumu, nors jis kartais grubus, kaimietiškas, bet žmonėms nekenkiantis, tačiau neatleidžiu kai kurių įpročių, ypač kalbos, kaip kad vienas poetas perspėja:

*Saugokis brolyti kalbos kaimynystės,
Kuri savo nuodais tavo širdį suvystys.*

** O! Kiek daug panelių tapo žiaurumo aukomis dėl šykštumo arba tėvų kaprizų. Tą vienuoliukės atodūsj įvairiai galima aiškinti. Aš nesmerkiu Dievui pašvęstų panelių, bet tai vykti turėtų esant tam tikro amžiaus, apgalvotai ir savanoriškai.

didelėmis ir mažomis skrybėlėmis, apvaliomis ir sulankstomomis, įvairiausių spalvų, su apvalainomis dygsniuotomis kepuraitėmis, plačiais ir aukštais kailiukais, su gobtuvais, su švelniūromis, kuodeliais; kiekvienas turėjo lazdele, su kuria žaidė. Tai buvo jaunimas (kaip vėliau sužinojau), besiformuojantis teisininkų luomas, supriešinantis visuomenę. Norėjau sužinoti, kur slypi jų talentai, ir man buvo pareikšta, kad vienas yra labai protingas ir klastingas, gerai moka teisės reikalus prasukti, kartais netgi teisei prieštaraujančius, puikiai sugeba neteisybę apginti ir pagirti, o teisybę suniekinti ir sunaikinti, taigi jo globos pasiprašęs neteisėtai puolantysis savo priešininką tol engė, kol iš paskutinės valdos išgujo. Kitas moka kuo puikiau padirbinėti parašus, dar kitas turi didelį teisėjų pasitikėjimą ir moka juos puikiai įtikinti – tokie žmonės tada buvo laikomi idealiais. Dar pridūrė, kad jie ir kažkokią kitokią kalbą sukūrė, kurioje lenkiški žodžiai visai ką kita reiškia nei reiškę iki šiol. Vieną tokį žodį sužinojau: *pakalbėti* yra tas pats, kas paimti pinigus, o kiti žodžiai yra didelė paslaptis, o kodėl, negaliu įspėti. Stebėjau, kad tiek daug jaunų žmonių to mokėsi. Man atsakė, kad ne visi to laikosi. Progai pasitaikius, išmoksta gerai lošti faraoną, gerti šampaną ir pan. Dažnai jie ir gydos ir nemokšoms felčeriaus turtus sukrauna*. Medikai dėl to galvos nesuka, jie rimti žmonės, turtingi ir sočius pietus suėję draugėn valgo.

Būdama tame mieste mano ponias norėjo atnaujinti savo garderobą, ta proga patyrė daug nemalonės iš apsileidėlių žydų, kurių pilnos gatvės, ir atrodo, kad jų yra daugiau nei miestelėnų; kurie anaipol ne visi gerai išmano prekybą ir sugeba ją užsiimti, jiems daugiau rūpi jų kiaulės, teršiančios gatves**. Tuo pačiu metu mano ponias priiminėjo į svečius ateinančius dvasiškus tėvus, vilkinčius įvairiausio kirpimo ir spalvų apdarais; kiekvienas dvasininkas, gerą butelį vyno išlenkęs, kartais ir antro tikėdavos, bet nesulaukęs atgal į vienuolyną patraukdavo.

Mačiau ir ištaigingai vilkinčių kunigų su geltonomis grandinėmis ir klausiau savo ponios, ką jie šiame mieste veikia ir kam jie reikalingi, bet gavau trumpą atsakymą: nežinau***. Norėjo kažką daugiau pasakyti, bet sutrukdė profesorius, kviesdamas ją į mokyklą *eksperimentui*, taigi ji greitai išvažiavo, o aš likau ir nežinau, kas ten jai nutiko, nes grįžusi nenorėjo su manimi apie tai kalbėti****.

Kai mano ponias jau norėjo į savo palivarką grįžti, buvo atneštas iš pašto laiškas, kuriame jos vyras pranešė apie silpną savo sveikatą. Tuojau pat ji susitvarkė namų ūkį ir išvažiavo į Varšuvą, manęs su savimi pasiimti nepamiršo, nes dar neturėjo iš vyro jokių nurodymų.

Keliaudamos septyniasdešimt mylių nepatyrė jokių nuotykių. Smulkiai neaprašinėsiu visų vietovių. Kokie pakeliui yra miestai, miesteliai ir kaimai ir kokie neturtingi juose gyventojai, skaitytoją apšvies *Patriotiniai laišakai*. Mus išvydęs ponios vyras stebėjosi, nes juk nerašė, kad mano ponias pas jį atvažiuotų; malonus žmonos elgesys patenkino vyrą ir jis greitai atgavo sveikatą.

* Taip pat jie linksminasi užsiimdami aštrių satyrinių tekstų, padoriau sakant, paskvilių rašymu.

** Be pasibjaurėjimo, kurį šie gyvuliai kelia šlaistydami didelių miestų gatvėmis, šiame mieste yra buvę du atvejai, kurių vienas baisus: kiaulė, praeidama pro vieną garbaus amžiaus šventiką, taip stipriai jį pastūmė, kad tas pagriuvo, susilaužė koją ir greitai pasimirė; kitas nuotykis linksmesnis: iš vieno rūmų kiemo išvyta kiaulė lėkdama pro vartus nėrė tiesiai ten stovinčiam kažkokiam ponui tarp kojų ir nešė jį šimtą žingsnių ant savo nugaros, sukeldama žiūrovams nemažai juoko, o jis neapsiėjo be gėdos ir skausmo, nes, norėdamas atsikratyti tokio nepageidaujamo žirgo, turėjo sau šonus apsilamdyti.

*** Šiuo klausimu smalsumu degantį skaitytoją apšvies Andžėjus Fryčas Modževskis fol. 522 antrame skyriuje.

**** Niekaip kitaip, tik su gilia pagarba galima prisiminti mūsų šalies mokyklų vyresnybę, kurią sudarė didžios asmenybės, labai besistengiančios, kad lenkų jaunimas būtų naudingas savo tėvynei.

O! Laimingas jaunimas, save siūlantis tada, kai jis yra paklausus. O! Auksinis aštuonioliktas amžius, kai valdė tikrasis karalius Tėvynės Tėvas. Jums neturėtų pavydėti tos laimės, kurios neturėjo anksčiau gimę, kad būsite tobulesni už juos. Tačiau prisiminkite jų perspėjimus, kad mokslo ginklą, taip sakant, nepanaudotumėte blogiui, nes plečiantis ir tobulėjant mokslams paprastai genda papročiai.

Varšuva mano poniai labai patiko, ji važinėjo apžiūrėti pastatų, sodų ir t. t. Manęs su savimi niekur nesivedė, tik pro langą žiūrėjau, kaip kariatės tai šen, tai ten dardėjo, kartais skaičiau knygas, kurios ponios persirengimo kambarėlyje gulėjo, – vienos prajuokino, kitos vaizdavo buką atmintį, o kai kurios mane stebino tuo, kad buvo aprašinėjami mokytų žmonių ginčai. Gailėjausi Pono Podstolio, garbingo piliečio, nežinia kam čia įpainioto; gailėjausi ir garsaus poeto, kam jį iškoneveikė, nes buvau jo bičiulė.

Podolės gyventoja negražiai susivaidijo su Sandomiero gyventoja, gal ir man klius, kam aš, neturtinga valstietė, įsiterpiau! Prisiminiau, ką man tėvas buvo sakęs apie tą kaimą, kuriame anksčiau gyveno ir kurį paliko todėl, kad jo gyventojai nuolatos pykosi, ir pasirinko kitą – tokį, kuriame dabar ramiai gyvename. Ta jo itin rūpestinga ramybė aukštesnio luomo žmonių būtų laikoma niekšybe, bet juk jis buvo valstietis ir todėl jam reikia atleisti*.

Dabar man derėtų aprašyti Varšuvą, bet jau minėjau, kad ponia liepė man saugoti garderobą ir su savimi nenorėjo manęs vežiotis. Todėl siūlau skaityti kitas knygas. Tik pridursiu (jeigu ir čia nesikartosiu), kad šiame mieste visko galima gauti už pinigus.

Sugrįžusi į Lietuvą ir atitarnavusi trejus metus, pareiškiau savo sprendimą grįžti pas tėvus. Taigi greitai savo namuose buvau visų maloniai sutikta ir už dorovingą elgesį apdovanota – mane ištekino už Fiolko, apie kurį jau buvau anksčiau užsiminusi. Jeigu dar būtų gyvas ponas Marmontelis, gal būtų parašęs antrą knygą pavadinimu *Laiminga šeima*. Tačiau nereikia manyti, kad mes, valstiečiai, esame tokie laimingi kaime, kaip kai kurie autoriai yra linkę aprašinėti savo raštuose – mėgdžiodami tapytojus, jie tenori žadinti skaitytojų vaizduotę. Ir mes turime savo sopulį net ir tame kaime, kuriame gyvename, nekalbant jau apie pradžioje paminėtą mūsų poną. Tačiau mūsų rūpesčių nevardysiu, nes tai būtų skaitytojui nuobodu ir dar kas nors pamanytų, kad esu nepatenkinta savo lemtimi; aš tik sakau, kad kiekviena padėtis turi įvairių atvejų ir rūpesčių. Tačiau negaliu nutylėti ir nepasiguosti, kad nėra kaimuose gydytojų ir vaistinių – mūsų ponas dėl to išgyvena kartu su mumis. Todėl be laiko daug žmonių išmirė. Tik mano tėvas (motina dar gyva, jai šešiasdešimt aštuoneri) mus paliko sulaukęs garbaus amžiaus ir tai buvo mano pirmasis ir didžiausias skausmas. Jo gyvenimą vienas autorius aprašė ypatingame veikale**, be kitų klaidų padaręs ir tokią, kad nurodė mano tėvą mirus du tūkstančiai keturi šimtai keturiasdešimtais metais, Prancūzijos valstybėje. Vargšelis! Matyti, kad nepasitarė su kalendoriais, kurie vėl ateina į madą kartu su pranašystėmis. Taigi nepakenks baigiant pridurti valstietišką atsisveikinimo kalbą, to paties autoriaus sudėtą ir mūsų pono paskirtą vienam iš mūsų piemenų, vardu Markas, su prisakymu išmokti atmintinai ir pasakyti ją per mano tėvo laidotuves.

Taigi minėtasis Markas, stovėdamas ant aukštos kalvos, sąmoningai kalbėjo šiais žodžiais:

ŽEMDIRBIAI

„Žmogus, kurio palaikus čia matote, per beveik devyniasdešimt metų stengėsi būti žmonių geradariu. Gimė žemdirbio sūnumi ir jau nuo vaikystės su plūgu galynejosi. Ėjo paskui savo tėvą suartomis vagomis, vos tik jo dar silpnos kojos jam vaikščioti leido. Kai tik užaugo ir įgavo tiek jėgų, kiek tokiam

* Net ir išsimokslinę autoriai kartais apsirinka ir nereikia pykti, kai kas nors nurodo jų klaidas, kaip kad Horacijus gražiai apie tai rašė: „Verum ubi plura rudent in carmine, non ego paucis olendar maculis, quas non in curia fudit aut Humana parum cavit natura...“ Tačiau nereikia ir nedera koneveikti vos ne iki Z. to amžiaus apsišvietusių, mokslu užsiimančių žmonių.

** *L'an deux mille quatre cent quarante*. Toks yra knygos pavadinimas.

amžiui priklausė, iš karto tarė savo tėvui: mylimas tėve, pailsėk nuo darbų, turiu teisę perimti tavo vietą, ir nuo to laiko kiekvieną dieną buvo galima matyti jį ariantį, sėjantį, sodininkaujantį ir vaisius nuo žemės renkantį. Jis turėjo ir apdirbo daugiau kaip šešiasdešimt margų žemės, įskiepijo visoje apylinkėje daugybę vaismedžių, jam esame skolingi už obuolius, kriaušes, vyšnias ir slyvas, kurias vartojame, nuo išlakių medžių jam tas malonus šešėlis krenta, kuris karštomis dienomis jūsų kaimą atvėsina. Ne godumas jį darė nepavargstantį, bet tikra meilė darbui, kuriam, regis, buvo sukurtas, meilė, pagrįsta didele ir teisinga mintimi, jog Dievas maloniai žiūri į žmogų, dirbantį žemę tam, kad išmaitintų savo vaikelius. Apsivedęs susilaukė dvidešimt penkių palikuonių ir juos nuo mažens taip mokė darbo ir dorovės, kad visi labai padoriais žmonėmis tapo. Kiekvienam sūnui nužiūrėjo nepersenusią žmoną ir visas jas ne be džiaugsmo vedė prie altoriaus; sūnus ir anūkus išaugino savo namuose, tai gerai žinote, kaip jų gieduose veiduose vien linksmybę galima buvo išvysti ir kokioje taikoje ir meilėje tie broliai gyveno, nes tas, kuris juos iš visos širdies mylėjo, nesiliaudamas skiepijo vienybę ir meilę savo vaikams. Laisvu nuo darbo laiku labiausiai jis mėgo groti koku nors liaudišku instrumentu, o tada, ne paslaptis jums visiems, jo žvilgsnis, balsas ir netgi vien tik linktelėjimas visus sukviėsdavo į pasilinksminimą. Jūs negalite neatsiminti, kaip toli jam visada buvo iki liūdesio – o tai turbūt yra nekaltos sielos išraiška – ir kaip, iš prigimties būdamas itin stiprus, mokėjo protingas mintis reikšti šmaikščiai, linksmais žodžiais ir niekada jam nepasitaikė ką nors įžeisti. Ar kada nors kam nors jis atsisakė pagelbėti? Kokiomis aplinkybėmis jis pasirodė nejautrus ištikus bendrai ar išskirtinei nelaimėi? Ar buvo jis abejingas visais įmanomais atvejais, kai būdavo kalbama apie žemdirbystę? Argi ne visa širdimi jai buvo atsidavęs? Ar to gyvai neliudijo jo kalbos? Nieko jam nebuvo mielesnio, kaip kalbėti apie tai, kas gali padaryti žemdirbį laimingą. Visuose reikaluose mėgo išlaikyti deramą tvarką ir tą santūrumą, kuris yra dorybės išraiška.

Matydavome jį, kai nuo amžiaus svorio sulinkusį jo kūną sunkiai nešė drebančios kojos, užlipusį ant aukštesnės kalvelės ir besidalijantį su jį apsupusiais jaunais žemdirbiais jiems reikalinga žemės darbų patirtimi, nes jo atmintis buvo patikima saugykla per kelias dešimtis metų surinktų, skirtingam metų laikui taikomų patarimų. Tas ar kitas jo ranka įskiepytas medis priminė tais ar kitais metais buvusio dosnaus arba nedosnaus dangaus dovanas. Jis gerai prisiminė tai, ką žmonės paprastai pamiršta, o būtent: kas kada mirė, kada buvo geras derlius, kada buvo išpildytas vargšų žmonių prašymas. Jis turėjo pranašo sielą ir numatė būsimas žemdirbio viltis, ir kai mėnesienos užlietomis, giedromis naktimis sėdėjo ir mąstė, puikiai įmindavo, kokiomis sėklomis užsėti derlingiausius laukus. Dieną prieš mirtį jis kalbėjo pasiliekančioms: mylimi vaikeliai! Jau artėju prie pabaigos ir stosiu prieš Dievą, visos gerovės davėją, kurį visą gyvenimą stengiausi iš visos širdies garbinti ir į kurį sudedu visas savo viltis. Sutvarkykite, apskinkite rytoj savo kriaušes, obelis, o saulei nusileidus palaidokite mane mano laukų pakraštyje. Taigi tokio gero tėvo mylimi vaikai, turėdami palaikus nurodytoje vietoje palaidoti, stenkitės jo pavyzdžiu visur sekti, o kol žemėmis užpilsite šią baltą galvą, į kurią su pagarba visi žiūrėjo ir kuri viso kaimo jaunimą prie savęs traukė, nepamirškite kelis kartus užberti žemių ant šių pagarbos vertų rankų, kurias regite veik suragėjusias nuo nuolatinio darbo.“

Po šios kalbos ir atliktų laidojimo apeigų, kol dar visa kaimo bendruomenė į savo trobas neišsivaikščiojo, Dorylis, antrasis mirusiojo mylimas piemuo, paėmęs citrą pradėjo gedulingą giesmę tokiais žodžiais:

Žmonės, kurių darbas sunkus ir bėdų galybė,
Sekite pavyzdžiu šios gražios valstiečio dorybės!

Vyras, kurio palaikus šiandien išlydit į kapus,
Visi žinote, koks buvo doras žmogus!
Jis geras vyras ir kaimynas ramus,
Ištikimas bičiulis, vargšams dosnus,
Matydamas, kokio reikia šaliai gėrio,
Nuo mažens ėjo plūgo įsitvėręs.
Savo reikalus tvarkė be jokių gudrybių
Ir turėjo jis provaikių didžią galybę,
Nekeršijo niekam, skriaudos nepadarė,
Norėjo jis būti teisingas, kiek gali.
Jis valdė apdairiai savo namus,
Buvo blaivas ir nesileido į jokus vaidus.
Jis davė ir Dievui, ir ponui, ką buvo skolingas.
Ir rankos jo nuolat buvo darbingos.
Dienos ir valandos laimingai jo bėgo,
Kol net prislėgė vargšą metų sermėga.
Jei norit ir jūs būti tokie laimingi,
Būkit kaip jis labai dorovingi.

Iš lenkų kalbos vertė Birutė Jonuškaitė
Vertimas atliktas specialiai duomenų bazei

Wieśniaczka, Warszawa 1786, Egy. IBL PAN XVIII.1.1260.